

מכללת הרצוג-גוש עציון

ימי עיון בתנ"ך

קייץ תשע"א

הרב ישראל רוזן

בי"ה מני"א תשע"א

לימי העיון בתנ"ך, מכללת הרצוג, תשע"א, שיעור מס' 172 (יום ה', ד' באב, 10:16)

תקופת השופטים 'חור שחור' בתולדות ישראל (ונחמה לדורנו)

1. בבא בתרא טו, ב:
"ולמה זה הבל תהבלו" (איוב כז), איזהו דור שכולו הבל? זהו דורו של שפוט השופטים. דור ששופט את שופטיו; אומר לו טול קיסם מבין שיניך, אומר לו טול קורה מבין עיניך.
2. סוכה כז, ב:
אין לך כל שבט ושבת מישראל שלא העמיד שופט, נביא ומלך.
3. עבודה זרה כה, א:
כתיב (ש"ב א) "ללמד את בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר". מאי ספר הישר? ... ר' שמואל בר נחמני אמר: זה ספר שופטים. ואמאי קרו ליה ספר הישר? כדכתיב "בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה".
4. ספרי ראה יב:
"ואת היבוסים יושב ירושלים לא יוכלו (קרי: יכלו) בני יהודה להורישם" (יהושע טו, סג). "לא יכלו - יכלו, אלא שלא היו רשאים".
5. ילק"ש ח"ב לז:
בכל מקום יהודה ראשון: ראשון לירידת הים, שנאמר: "בצאת ישראל ממצרים וגו'. היתה יהודה לקדשו". ראשון לדגלים: "ויסע דגל מחנה יהודה". ראשון לשופטים: "ויאמר ה' יהודה יעלה". ואף לעתיד לבא: "ודוד עבדי נשיא לעולם" (יחזקאל לז).
6. שבת קה, ב:
אמר רבי יהודה אמר רב: כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקוברו בחייו. שנא': "ויקברו אותו בהר געש", - מלמד שרגש עליהם הר להרגם. (רש"י: שלא הספידו כראוי).
7. פתיחתא דרות רבא ב:
אמר רבי ברכיה: חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו געש. ומהו הר געש? ע"י שנתגעשו ישראל מעשות גמילות חסד ליהושע.
באותה שעה נחלקה א"י והיתה חלוקה חביבה עליהם יותר מדאי והיו ישראל עוסקין במלאכתן, זה עוסק בשדהו וזה עוסק בכרמו, זה עוסק בזיתיו וזה עוסק בפצימיו (=בנין), וביקש הקב"ה להרעיש את כל העולם על יושביו, כמו שנאמר: "ותגעש ותרעש הארץ" (תהילים יח).
8. מדרש שמואל כג:
לפי שהיו ישראל עוסקין במלאכתן, זה עוסק בכרמו וזה עוסק בשדהו וזה עוסק בתחומו, לפיכך לא עשו חסד עם יהושע.
כיון שמת שמואל מה כתיב שם? "וימת שמואל ויקבצו כל ישראל ויספדו לו". אמר רבי יהושע בן לוי, מתלא אמר (=המשל אומר) דנכית מחויא - חבל מדחיל ליה (=הנשוך מנחש - חבל מפחיד אותו).
9. קהלת רבה ז ד:
"וימת שמואל" (שמי"א כה, א)... אין הדברים אמורים אלא לענין נבל. אמר רב שמואל בר נחמן: הכל סופדין וטופחין על מיתת הצדיק וזה הרשע עושה לו מרזיחין?
10. סדר עולם רבה יב:
פילגש בגבעה בימי כושן רשעתיים היתה.

11. רות רבה ב טו:
אמר רבי זעירא: מגילה זו אין בה לא טומאה ולא טהרה, לא איסור ולא היתר. ולמה נכתבה? ללמדך שכר טוב לגומלי חסדים.
12. ילק"ש רות תקצח:
אלימלך מגדולי הדור ומפרנסי הדור היה. וכיון שבאו שני רעבון אמר: עכשיו יהיו כל ישראל מסובין בקופתן על פתחי, זה בא בקופתו וזה בא בכפיפו. מה עשה? עמד וברח.
13. סוטה מו, ב:
"ויראו השומרים איש יוצא מן העיר וגו' **ועשינו עמך חסד**. ויראם את מבוא העיר ויכו... וילך ויבן עור ויקרא שמה לוז היא שמה עד מים הזה" (שופ' א, כד). תניא, היא לוז שצובעין בה תכלת, היא לוז שבא סנחריב ולא בלבלה נבוכדנצר ולא החריבה, ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בה, אלא זקנים שבה בזמן שדעתן קצה עליהן יוצאין חוץ לחומה והן מתים.
והלא דברים ק"ו: ומה כנעני זה שלא דבר בפיו ולא הלך ברגליו - גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות, מי שעושה לוויה ברגליו על אחת כמה וכמה. במה הראה להם? חזקיה אמר: בפיו עיקם להם. ר' יוחנן אמר: באצבעו הראה להם. [ישראל שעושיין חסד עם גדוליהם בידיהם וברגליהם עאכ"ו (בראשית רבה סט ח)]
14. תנא דבי אליהו רבה יא:
שבעים אלף שנהרגו בגבעת בנימין מפני מה נהרגו? לפי שהיה לסנהדרין גדולה שהניח משה ויהושע ופנחס בן אלעזר עמהן לילך ולקשור חבלים של ברזל במתניהם ולהגביה בגדיהם למעלה מארכובותיהם ויחזרו בכל עיירות ישראל: יום אחד ללכיש ויום אחד לבית אל, וכן בכל שאר מקומות ישראל וילמדו את ישראל דרך ארץ בשנה, בשתים ובשלש - עד שיתיישבו ישראל בארצם. והם לא עשו כן, אלא כשנכנסו ישראל לארצם כל אחד ואחד מהם נכנס לכרמו ולשדהו ואומרים שלום עליך נפשי כדי שלא להרבות עליהם את הטורה. כך שנו חכמים במשנה: הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה.
15. שבת נו, א:
כל האומר בני שמואל חטאו אינו אלא טועה. "ולא הלכו בניו בדרכיו" (שמ"א ח, ג), בדרכיו הוא דלא הלכו הא מיחטא נמי לא חטאו. אלא מה אני מקיים "ויטו אחרי הבצע"? **שלא עשו כמעשה אביהם**, שהיה שמואל הצדיק מחזור בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם, שנאמר: "והלך מדי שנה בשנה וסבב... ותשובתו הרמתה כי שם ביתו" (שמ"א ז, טז-יז). והם לא עשו כן אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם.
16. בראשית רבה פט יג:
אפשר בניו של שמואל הצדיק עושים אותו מעשה? אמר רבי ברכיה: מברכתא (=שיירה) של סוחרין היתה עוברת בבאר שבע והיו מניחין צרכי ציבור ועוסקין בצרכי עצמן, ומכח אותו מעשה מעלה עליהם הכתוב כאילו לקחו שוחד.
17. פתיחתא דרות רבה ב:
"עצלה תפיל תרדמה ונפש רמיה תרעב" (משלי יט). ע"י שנתעצלו ישראל מלגמול חסד עם יהושע - "תפיל תרדמה". "ונפש רמיה תרעב" - **הרעיבן הקב"ה מרוח הקודש**, דכתיב "ודבר ה' היה יקר בימים ההם אין תזון נפרץ".
18. ילקוט שמעוני רות תקצו:
"ויהי בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ" (רות א, א). למה שתי פעמים 'ויהי'? אחד לרעבון של לחם ואחד לרעבון של תורה. ללמדך שכל דור שאין תורה מצויה בו רעב מצוי בו.